

مردم شناسی هنر

(هنر ابتدایی)

فرانتس بوآس ■ ترجمہ جلال الدین رفیع فر

فهرست

- ۱۱ مقدمه‌ی مترجم
- ۱۳ مقدمه‌ی ماری موزه
- ۴۳ مقدمه‌ی نویسنده
- ۴۳ نگرش ذهنی مردمان ابتدایی
- ۴۷ فرهنگ ابتدایی، توسعه‌ی تاریخی
- ۵۲ موضوع تحقیقی کتاب
- ۵۳ پیش‌گفتار
- ۵۳ هنر چیست؟
- ۵۵ کمال مهارت فنی در هنر
- ۵۷ جذابیت احساسی در مضمون جلوه‌های هنری
- ۵۹ نشانه‌های تاریخی
- ۶۵ عناصر صوری در گرافیک و هنرهای تجسمی
- ۶۵ مهارت بی‌بدیل
- ۶۹ نظم در ظاهر و مهارت
- ۷۳ فقدان مهارت در اشیاء هنری

۷۶.....	فقدان تأثیرپذیری از اشیاء هنری
۸۴.....	خط صاف و خمیدگی منظم
۸۵.....	تقارن
۸۹.....	تقارن معکوس
۹۷.....	آهنگ
۱۱۸.....	طرح‌های حاشیه‌ای
۱۲۴.....	تزیین بخش‌های مهم
۱۲۷.....	نتیجه‌گیری
۱۲۹.....	هنر نمایش‌گرانه
۱۲۹.....	نمایش و هنر نمایش‌گرانه
۱۳۶.....	نمایش نمادین و واقع‌گرایانه‌ی ابتدایی
۱۵۱.....	تأثیر مهارت بر شیوه‌ی نمایش
۱۵۹.....	نمادپردازی
۱۵۹.....	توزیع گسترده‌ی مفاهیم نمادین
۱۷۶.....	فقدان ثبات تفسیر
۱۸۱.....	فقدان یک‌دستگی نمادها
۱۸۵.....	نام نقش‌ها
۱۹۱.....	مطالعاتی در اشکال قراردادی
۱۹۶.....	توزیع جغرافیایی تفسیر طرح‌های مشابه
۲۰۰.....	استنباط از معنی
۲۰۳.....	توسعه‌ی شکل هندسی مطابق با تمایلات نمایش‌گرانه
۲۱۰.....	ثبات نمونه‌های شیوه‌ی کار در مقابل ثبات تفسیر

مقدمه‌ی مترجم

کتاب مردم‌شناسی هنر (هنر ابتدایی) حاصل چهل سال پژوهش فرانتس بوآس (۱۸۵۸-۱۹۴۲)، مردم‌شناس شهیر آلمانی تبار است که در سال ۱۹۲۷ برای اولین بار در آمریکا منتشر شد. این کتاب مرجع این حوزه از مردم‌شناسی تلقی می‌شود و در بین مردم‌شناسان و متخصصین تاریخ هنر از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. شهرت بوآس، بنیان‌گذار مردم‌شناسی مدرن آمریکا، به قبل از چاپ این اثر برمی‌گردد. وی شاگردان زیادی تربیت کرد که راهش را بعد از او ادامه داده و هر یک به نوبه‌ی خود شهرت جهانی پیدا کرده‌اند. مارگارت مید^۱، روت بندیکت^۲، آلفرد کروبر^۳، رابرت لویی^۴ و... از جمله نسل جدید مردم‌شناسان آمریکایی و شاگردان او بودند که با روش‌های نوین پژوهش‌های میدانی، مطالعات مردم‌شناسی را دنبال کرده بودند.

در این مقدمه قصد نداریم این مردم‌شناس بزرگ و آثارش را به خوانندگان محترم معرفی کنیم، زیرا مقدمه‌ی خانم ماری موزه^۵، مدیر پژوهش مرکز ملی مطالعات علمی فرانسه، این وظیفه‌ی خطیر را به‌خوبی به‌انجام رسانده است. تنها به این نکته بسنده می‌کنیم که این اثر یکی از

1. Margaret Mead

2. Ruth Benedict

3. Alfred Kroeber

4. Robert Lowie

5. Marie Mauzé

مقدمه‌ی ماری موزه

تألیف و انتشار کتاب *هنر ابتدایی*، نوشته‌ی مردم‌شناس آلمانی تبار، فرانتس بوآس، تاریخ جدید و مهمی را در رشته‌ی مردم‌شناسی آمریکا رقم زده است. در واقع، با انتشار این کتاب، شاهد انتشار اثری پیشرو هستیم که منشأ هرچه غنی‌تر شدن چشم‌انداز مردم‌شناسی و تفکر درباره‌ی منشأ و توسعه‌ی هنری است موسوم به «هنر ابتدایی»، هنری که در جهان، و به‌خصوص در آلمان و اتریش، تا پیش از آن به‌همت مورخین و تاریخ‌هنرشناسانی چون گوتفريت زمپر^۱ و آلوئیس ریگل^۲ هدایت و معرفی می‌شد. هنر ابتدایی از دیدگاه کلی و مطالعات داخلی مراجع این کتاب باعث شد تا در آمریکای شمالی برای انجام تحقیقات میدانی درباره‌ی هنر جوامع سرخ‌پوستان آمریکا انگیزه‌ی لازم ایجاد شود. در اروپا، در سال‌های پس از انتشار این کتاب، با وجود توجه مختصری که به مطالعه‌ی هنرهای آفریقا و اقیانوسیه می‌شود، متوجه خواهیم شد چنین اتفاقی رخ نداده و این نوع تحقیقات توسعه‌ی چندانی پیدا نکرده‌اند. در حالی که در آلمان، زادگاه بوآس، این کتاب را اثری دانسته‌اند که نقش زیادی در پیدایش نگرش نوین درباره‌ی هنر «سیاه» ایفا کرده است. این کتاب در سال ۱۹۴۷ به زبان اسپانیایی ترجمه و در مکزیک

1. Gottfried Semper

2. Alois Riegl

مقدمه‌ی نویسنده

در این کتاب تلاش شده توصیفی تحلیلی از ویژگی‌های بنیادی هنر ابتدایی ارائه شود. رویکردی که پیشنهاد می‌شود بر پایه‌ی دو اصل استوار است، که به گمان من باید هر پژوهشی را که درباره‌ی گونه‌های زندگی مردمان ابتدایی باشد شامل شود: اول آنکه جریان‌های ذهنی همه‌ی مردمان امروزی، با هر نژاد یا فرهنگ، اساساً یکسان است. دوم آنکه می‌توان آن را در تمامی پدیده‌هایی همچون رویدادهای تاریخی مشاهده کرد.

نگرش ذهنی مردمان ابتدایی

باید دورانی وجود داشته باشد که توانایی ذهنی انسان با داشته‌های امروزی متفاوت بوده باشد، دورانی که حاصل تکامل نخستین‌های متری است. اما آن دوره فاصله‌ی بسیار دوری با ما دارد. هیچ اثری از تشکیلات ذهنی آن نمونه‌ها را در هیچ یک از نژادهای امروزی نمی‌توان مشاهده کرد. تجربه‌ی شخصی من، به اندازه‌ای که اجازه می‌دهد تا از آن درباره‌ی داده‌های مردم‌نگاری صحبت کنم، نشان می‌دهد که جریان‌های فکری انسان، مستقل از هر نژاد و فرهنگ و صرف نظر از پوچی ظاهری باورها و سنت‌ها، در همه‌جا یکسان بوده است.

پیش‌گفتار

هنر چیست؟

حتی انسان‌هایی که در سخت‌ترین شرایط ممکن زندگی می‌کنند نیز تمامی وقت و انرژی خود را صرف تهیهی خوراک و ساخت سرپناه برای زندگی نمی‌کنند. مردمانی که وضعیت زندگی‌شان نسبتاً بهتر است برای رسیدگی به مسائلی غیر از مسئله‌ی معیشت امکان بیشتری دارند. آن‌ها در طول روز نه وقت خود را برای کار بیشتر صرف می‌کنند و نه اینکه برعکس، اصلاً به هیچ کاری دست نمی‌زنند و به بیکاری تن می‌دهند. حتی قبایل بسیار فقیر هم آثاری تولید می‌کنند که به آن‌ها لذت زیبایی‌شناختی بدهد، و آن‌هایی که از طبیعت غنی بهره‌مندند و امکانات فنی متنوع در اختیار دارند، و چنین اوضاعی به آن‌ها امکان می‌دهد تا حدودی از نگرانی زندگی روزمره خود بکاهند، نیز بخش قابل توجهی از انرژی خود را به خلق آثاری اختصاص می‌دهند که به دلیل زیبایی از سایر تولیدات متمایز می‌شوند.

هیچ انسانی را نمی‌شناسیم که با شکل یا نوع دیگری از لذت زیبایی‌شناسی آشنا باشد. با وجود تنوع زیاد تصورات زیبایی، لذتی که زیبایی در انسان‌ها به وجود می‌آورد مجموعاً در همه جا یکسان است. آواز خشن ساکنان سیبری، رقص سیاهان آفریقا، حرکات پانتومیم سرخ‌پوستان کالیفرنیا،

عناصر صوری در گرافیک و هنرهای تجسمی

مهارت بی بدیل

با نگاه به بستر مطالعاتمان در زمینه‌ی ارزش هنری مصنوعات بدوی، می‌بینیم در اکثر موارد با تولیداتی سروکار داریم که سطح بالایی از مهارت فنی در آن‌ها به کار رفته است. مجسمه‌های عاجی اسکیموها؛ پوستین چوکچی‌ها؛ مجسمه‌های چوبی سواحل شمال غربی آمریکا، زلاند نو، مارکیزها یا آفریقای مرکزی؛ مصنوعات فلزی آفریقا؛ آثار تزئینی و سوزن‌دوزی‌های کرانه‌ی رودخانه‌ی آمور؛ سفال‌های سرخ‌پوستان پوئبلو در آمریکای شمالی؛ عتیقه‌های مفرغی اسکاندیناوی، نمونه‌هایی از این تولیدات هستند.

رابطه‌ی تنگاتنگ میان مهارت والای فنی و کمال توسعه‌ی هنری را می‌توان به راحتی در هنر قبایل تک‌محصولی مشاهده کرد. در حالی که اقوامی نظیر سیاهان آفریقا یا مالزی صنایعی همچون سبديبافی، مجسمه‌سازی، نساجی، فلزکاری و سفالگری را در اختیار دارند، اقوام دیگری را می‌بینیم که گونه‌های فعالیت‌شان آن قدر محدود است که تقریباً تمامی وسایل مورد نیازشان با یک شیوه تولید می‌شود.

جامعه‌ی سرخ‌پوستان کالیفرنیا که صنعت اصلی‌شان سبديبافی است مثال بسیار خوبی می‌تواند باشد. اموال و اثاثیه‌ی آن‌ها - کمد، ظروف آشپزی،

کتاب مردم‌شناسی هنر (هنر ابتدایی) مهم‌ترین و بنیادی‌ترین اثر مردم‌شناس معروف آمریکایی، فرانسیس یوآس است که در سال ۱۹۲۷ به چاپ رسیده است. این کتاب حاصل ۴۰ سال فعالیت‌های پژوهشی یوآس در رشته مردم‌شناسی هنر ابتدایی است. یوآس در آمریکا به عنوان «بنیان‌گذار مردم‌شناسی نوین آمریکایی» شهرت دارد. روش تحقیقی که او در مطالعات میدانی به کار بست باعث گردید تا «هنر ابتدایی» در بین سرخ‌پوستان آمریکا و اسکیتوهای آلاسکا به درستی درک و شناخته شود. او قبلاً از هر چیز قصد داشت انواع رفتارهایی که به ما کمک می‌کنند تا بتوانیم آنچه که در ذهن انسان می‌گذرد تا یک اثر هنری خلق شود را شناسایی و معرفی کنیم. یوآس در این کتاب ابتدا به معرفی دقیق و جامع تصورات مربوط به تاش، سبک و نمادشناسی به همراه شرح و توصیف دقیق هنر مردمان سرخ پوست شمال غربی آمریکا می‌پردازد و سپس ادبیات، موسیقی و رقص این مردمان را به عنوان «تظاهرات هنری» مورد مطالعه قرار می‌دهد. کتاب مردم‌شناسی هنر ابتدایی، جهان تظاهرات هنری را با مطالعه و بررسی دقیق تکنیک‌ها و فرهنگ‌ها به بحث می‌گذارد. یوآس از مخالفین مدل تحول تک‌خطی بود. او تلاش می‌کرد از طریق دیگری نوع فرهنگ‌ها را توجه کند و نشان دهد مراحل توسعه در زمانه‌های مختلف زندگی اجتماعی الزاماً از مسیر ساده به پیچ در پیچ واره نمی‌شود. به عبارت دیگر جوامع باید در بافت و سیاق فرهنگی و تاریخی ویژه‌ی خود بنگار در نظر گرفته شوند.

کلود لوی استروس مردم‌شناس شهر فرانسوی در باره او چنین گفته است: «یوآس یک غول بزرگ مردم‌شناسی قرن ۱۹ است که مانند او را هرگز نخواهیم دید.»

ISBN 978-600-6414-02-7

9 786006 414027 >